

---

daarin triumpheeren, dat elk beginsel de macht erlangt om een eigen wetenschap uit zijn wortel te doen opbloeien, maar ook, dat geen wetenschap het hoofd met eere zal kunnen opheffen, zonder voor aller oog het vizier te ontsluiten, en met gulden letteren op haar schild het beginsel te doen schitteren, waaraan ze haar kracht ontleent en waarvoor ze leeft (134).

Ook op het terrein van wetenschap staan principes radicaal tegenover elkaar en daarom moet de bestaande eenvormigheid vervangen worden door een 'veelvormigheid van universiteiten' (134). Zo rechtvaardigt Kuyper de oprichting van de op de calvinistische leest geschoeide Vrije Universiteit.

In een volgende stap in zijn betoog stelt Kuyper dat het calvinisme tot nu toe in de geschiedenis vooral een levenskracht geweest: 'De boom bloeide en wierp zijne vrucht af, zonder dat er nog botanische studie van zijn aard en wasdom gemaakt werd' (191). Kuyper ziet het als zijn taak deze levenskracht 'auf den Begriff zu bringen'. Pas als reflexief gemaakt beginsel – zo lijkt Kuyper te suggeren – kan het calvinisme triomferen. Tegenover het darwinistische principe van de selectie stelde Kuyper aan het slot van zijn lezingen het principe van 'electie' (uitverkiezing). Drie eeuwen geleden zag het calvinisme al hetzelfde grondprobleem als de negentiende-eeuwse evolutionisten, maar dat werd niet opgelost 'door blinde selectie in onbewuste cellen, maar door de vrijmachtige Electie van Hem, die aan alle ding het aanzijn gaf' (194-195).

Op het terrein van de kunst lijken de kaarten voor het calvinisme op het eerste gezicht misschien iets minder gunstig te liggen. Maar Kuyper is er de man niet naar om zich snel uit het veld te laten slaan. Eerst verweert hij zich tegen het 'blind vooroordeel' dat het calvinisme verstoken zou zijn van kunstzin, om vervolgens de stelling te ontwikkelen dat het calvinisme op grond van een hoger beginsel geen eigen kunststijl mocht ontwikkelen. Het nauw samengaan van religie en kunst vertegenwoordigt zijns inziens een lagere trap van ontwikkeling, terwijl op een hoger niveau de religie 'uit het *symbolische* in het *klaar bewuste* leven overgaat' (140). Met deze overgang, die door het calvinisme gerealiseerd wordt, zijn de volgende drie ontwikkelingen verbonden: 1) het ontstaan van religieus pluralisme, 2) de scheiding van kerk en staat, en 3) 'de bevrijding van de sacerdotale opperheerschappij' (140). In dit verband verwijst Kuyper naar het werk van Hegel en Eduard von Hartmann om aan te tonen dat de 'gerijpte' religie zich niet in esthetische schijn verliest. 'Religie en kunst hebben elk een eigen levenssfeer' (142) en op een hoger standpunt moest het streven zijn de religie 'uit den zinnelijken vorm los te wikkelen en krachtig geestelijk te doen opbloeien' (142).